7.5. Перегляд судових рішень у цивільних справах

Коротка вижимка для ЄДКІ: приблизно 10% вихідного матеріалу зі збереженням ключових норм, строків, меж перегляду та типових процесуальних пасток.

1. Система перегляду судових рішень

Основні форми перегляду за ЦПК України: апеляція; касація; перегляд за нововиявленими та виключними обставинами. Окремо існує спеціальний перегляд заочного рішення тим самим судом першої інстанції.

Апеляція і касація = інстанційний перегляд. Нововиявлені/виключні обставини = спеціальний позаінстанційний перегляд остаточного рішення.

Апеляція перевіряє і право, і в установлених межах фактичну сторону справи. Касація - передусім правильність застосування норм матеріального і процесуального права.

Право на апеляційний перегляд - загальна конституційна гарантія; касаційне оскарження - лише у випадках, визначених законом.

2. Хто має право на апеляцію і що можна оскаржити

Апеляцію можуть подати: 1) учасники справи; 2) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси або обов'язки.

Рішення суду першої інстанції можна оскаржити повністю або частково.

Ухвали оскаржуються окремо лише у випадках, прямо передбачених ст. 353 ЦПК. Якщо окреме оскарження не дозволено - заперечення включаються до апеляційної скарги на остаточне рішення.

ЄДКІ-пастка: «не оскаржується окремо» ≠ «не може бути перевірене взагалі».

Судовий наказ апеляційному оскарженню не підлягає; застосовується спеціальний механізм його скасування. Натомість ухвала про відмову у видачі судового наказу може оскаржуватися окремо.

3. Апеляційна скарга: строк і порядок подання

Об'єкт	Строк
Рішення суду	30 днів
Ухвала суду	15 днів

Якщо проголошено лише вступну та резолютивну частини або справу розглянуто без повідомлення учасників - строк іде з дня складення повного рішення.

Якщо повне рішення не вручено у день проголошення/складення, учасник може просити поновити строк, якщо скаргу подано в межах відповідних 30/15 днів з дня вручення.

Граничне правило: після 1 року з дня складення повного рішення апеляційне провадження за загальним правилом не відкривається. Винятки: особа не була повідомлена/залучена, хоча вирішені її права; непереборна сила.

Апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

Скарга має містити: суд; дані апелянта та інших учасників; рішення, що оскаржується; конкретні доводи незаконності/необґрунтованості; нові обставини/докази і причини їх неподання; клопотання; дату отримання рішення; перелік додатків.

4. Відкриття апеляційного провадження

Можливі чотири різні наслідки: залишення без руху; повернення; відмова у відкритті; відкриття провадження.

Залишення без руху = недоліки можна усунути. Повернення = скарга не приймається до розгляду з визначених ст. 357 причин. Відмова у відкритті = існує процесуальна перешкода для самого апеляційного перегляду.

Пропущено строк і не заявлено про поновлення / причини неповажні → спочатку без руху; після невиконання вимог → відмова у відкритті.

Відкликання скарги до відкриття провадження → повернення. Відмова від скарги після відкриття → закриття апеляційного провадження і неможливість повторного оскарження цією особою того самого рішення.

Питання про залишення без руху, повернення або відкриття за загальним правилом вирішується протягом 5 днів.

5. Межі апеляційного перегляду - ст. 367 ЦПК

Апеляційний суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення в межах доводів і вимог апеляційної скарги.

Він може повторно досліджувати докази, що вже є у справі.

Нові докази допускаються лише у виняткових випадках: особа доведе, що об'єктивно не могла подати їх у першій інстанції з причин, які від неї не залежали.

Апеляційний суд може вийти за межі скарги, якщо встановлено обов'язкову процесуальну підставу для скасування або неправильне застосування матеріального права.

У справах окремого провадження очевидна незаконність/необґрунтованість може зумовити повний перегляд.

В апеляції не приймаються нові позовні вимоги та нові підстави позову.

Апеляція = повторна перевірка, але не новий спір «з нуля».

6. Строк і порядок апеляційного розгляду

Загалом справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження з особливостями апеляційної стадії.

Об'єкт	Строк розгляду
Апеляція на рішення	60 днів
Апеляція на ухвалу	30 днів
Максимальне продовження у винятковому випадку	+15 днів

Якщо учасник не повідомлений належно - розгляд відкладається. Якщо повідомлений належно - його неявка за загальним правилом не перешкоджає розгляду.

На стадії апеляції позивач може відмовитися від позову, сторони - укласти мирову угоду. Тоді рішення першої інстанції визнається нечинним, а провадження закривається.

7. Повноваження апеляційного суду

Апеляційний суд може: залишити рішення без змін; скасувати і ухвалити нове; змінити рішення; визнати нечинним і закрити провадження; скасувати і закрити провадження/залишити позов без розгляду; направити справу за належною підсудністю; скасувати ухвалу, що перешкоджає руху справи, і направити для продовження розгляду.

Підстави зміни/скасування рішення за ст. 376: неповне з'ясування обставин; недоведеність встановлених обставин; невідповідність висновків обставинам; порушення процесуального права або неправильне застосування матеріального права.

Неправильне застосування матеріального права: неправильне тлумачення; застосування неналежної норми; незастосування належної норми.

Звичайне процесуальне порушення веде до скасування/зміни, якщо призвело до неправильного вирішення. Але ч. 3 ст. 376 містить безумовні підстави.

Ключові безумовні підстави: неповноважний склад суду; обґрунтований відвід судді; неналежне повідомлення учасника; вирішення прав особи, не залученої до справи; дефект підписання рішення; рішення ухвалили не ті судді; справа неправомірно розглянута у спрощеному провадженні.

Предметна юрисдикція порушена → скасування і закриття/передача до належної юрисдикції; територіальна підсудність → скасування і направлення до належного суду першої інстанції.

8. Касаційний перегляд

Суд касаційної інстанції у цивільних справах - Верховний Суд. Касація є «судом права», а не ще однією повною фактичною інстанцією.

За загальним правилом не можна оскаржити в касації рішення першої інстанції, якщо воно не було переглянуте в апеляції.

Основні об'єкти: рішення першої інстанції після апеляційного перегляду та постанови апеляції; визначені ухвали першої інстанції після апеляційного перегляду; визначені ухвали апеляційного суду.

Касаційний фільтр ≠ підстава касаційного оскарження.

Малозначні справи та справи з ціною позову до 250 прожиткових мінімумів за загальним правилом не підлягають касації, якщо немає спеціального винятку, передбаченого ст. 389.

Чотири ключові підстави касації для рішень/постанов

1) апеляція не врахувала висновок Верховного Суду; 2) необхідно відступити від висновку Верховного Суду; 3) відповідний висновок Верховного Суду відсутній; 4) наявні процесуальні підстави ст. 411 ЦПК.

У касаційній скарзі треба прямо зазначити конкретну підставу за ст. 389; загальної фрази «суд неправильно застосував право» недостатньо.

9. Касаційна скарга і межі касації

Касаційна скарга подається протягом 30 днів. Якщо проголошено лише скорочене рішення або розгляд був без виклику учасників - строк іде з дня складення повного рішення.

Скарга подається безпосередньо до Верховного Суду.

Ст. 400 ЦПК: Верховний Суд перевіряє правильність застосування матеріального і процесуального права.

Верховний Суд не може: встановлювати нові обставини; визнавати доведеними відхилені факти; визначати достовірність доказу; надавати перевагу одним доказам над іншими.

Тому касація не є механізмом повторної переоцінки доказів.

Вихід за межі касаційної скарги допускається лише у спеціально визначених ЦПК випадках; це не загальне повноваження Верховного Суду.

10. Строки та результати касаційного перегляду

Об'єкт	Строк розгляду
Рішення/постанови за п. 1 ч. 1 ст. 389	60 днів
Касаційно оскаржувані ухвали	30 днів

Верховний Суд може: залишити рішення без змін; скасувати і передати на новий розгляд; скасувати та ухвалити нове/змінити; скасувати постанову апеляції і залишити в силі рішення першої інстанції; закрити провадження/залишити позов без розгляду; у передбачених випадках визнати рішення нечинним.

Постанова Верховного Суду набирає законної сили з моменту ухвалення, є остаточною і не підлягає оскарженню.

11. Нововиявлені обставини - ст. 423 ЦПК

Це не додаткова апеляція. Переглядаються рішення, постанови та ухвали, якими закінчено розгляд справи і які набрали законної сили.

Три підстави: 1) істотні обставини, які існували на час розгляду, але не були і об'єктивно не могли бути відомі заявнику; 2) встановлена вироком/ухвалою фальсифікація доказів, неправдиві показання, неправильний переклад тощо; 3) скасування судового рішення, яке було підставою для рішення, що переглядається.

Нововиявлена обставина ≠ новий доказ ≠ нова обставина, що виникла після рішення.

Основний строк - 30 днів від відповідної події.

Присічні строки: для істотної невідомої обставини - 3 роки з дня набрання рішенням законної сили; для двох інших підстав - 10 років. Не поновлюються.

12. Виключні обставини

Три підстави: 1) рішення Конституційного Суду України щодо конституційності/неконституційності застосованого або незастосованого акта; 2) рішення міжнародної судової установи про порушення Україною міжнародних зобов'язань у відповідній справі; 3) обвинувальний вирок щодо судді, кримінальне правопорушення якого призвело до ухвалення рішення.

За підставою КСУ обов'язкова умова - рішення, яке переглядається, ще не виконане.

Основний строк за виключними обставинами - 30 днів від установленої законом події.

Загальний присічний строк - 10 років, але для перегляду у зв'язку з рішенням міжнародної судової установи діє спеціальний режим.

Перегляд у зв'язку з рішенням міжнародної судової установи здійснює Велика Палата Верховного Суду.

Суд може відмовити у задоволенні заяви; скасувати рішення та ухвалити нове/змінити; скасувати і закрити провадження або залишити позов без розгляду; Верховний Суд у передбачених випадках може направити справу на новий розгляд.

13. Фінальна таблиця строків ЄДКІ

Ситуація	Строк
Апеляція на рішення	30 днів
Апеляція на ухвалу	15 днів
Граничний строк апеляції	1 рік, крім 2 винятків
Вирішення питання про рух/відкриття апеляції	5 днів
Апеляційний розгляд рішення	60 днів (+ до 15)
Апеляційний розгляд ухвали	30 днів (+ до 15)
Касаційна скарга	30 днів
Касаційний розгляд рішення/постанови	60 днів
Касаційний розгляд ухвали	30 днів
Нововиявлені обставини - основний строк	30 днів
Нововиявлені: присічний строк п. 1	3 роки
Нововиявлені: присічний строк пп. 2-3	10 років
Виключні обставини - основний строк	30 днів
Виключні обставини - загальний присічний строк	10 років

Найкоротша формула теми: апеляція = факти + право в межах скарги; касація = переважно право + касаційні фільтри; нововиявлені/виключні = спеціальні підстави для остаточних рішень, а не повторна апеляція.